Voortrekkers utvandring

Mordet på Pieter Retief och hans följeslagare, i relief på Voortrekkermonumentet.

Den 16 december 1838 anföllo en samling utvandrande boer i norra Natal av zulukungen Dingaans armeer. Det blev snarare en slaktning än en batalj, liksom vid så många andra tillfällen under "det stora uttågets" tid. Zulufolna nådde inte fram till den circkar av oxvagnar som var huvuds fästning; gevären träffade visserligen inte säkert på mer än 50—60 meters håll, men det var tillräckligt att assegajerna, som kunde slungas blott halva detta avstånd. Ingen boer blev dödad av de 500 försvararna, medan 3.000 av 10.000 zulufolk sköts ned. Den lilla flod där striden stod blev kallad Blood River; under några timmar var, berättar vittnena, vattnet rödfärgat av blod.

Dagen har blivit, har främst under de senaste åren blivit, ett slags sydafrikansk nationaldag. En nationaldag för de härskande, för boerna, nationalisterna; engelsmännen deltar, men blott halvhjärtat, tafatt och generat; det är boernas seger som firas, deras seger över de svarta och deras frigörelse från England. De svarta, den väldiga majoriteten av befolkningen, deltar inte alls; många av dem ser säkerligen — som en talare vid deras kongress för några år sedan — det stora uttåget som "en väldig plundringsexpedition, smutsad av oskyldiga invånares blod", men sådant törs man inte säga längre. Efter hundraårsminnet 1938 fick festen alltmera sin nitvarande karaktär av triumf och paroll. Ett väldigt monument började byggas utanför Pretoria; det blev färdigt år 1949, för en kostnad av 7 miljoner kronor, och avtäcktes under enastående högtidlighet av den segrande nationalistledaren. Det gamla folkliga namnet på minnesdagen, Dingaans dag, har ändrats till "löftets dag" (the day of the covenant); uttrycket anspelar på att en av boerledarna före striden lovade Gud att boerna, om han gav dem segern, varje år på den dagen skulle tacka honom under särskilda former. Det stora uttåget (the great trek) har blivit en förnuften i den härskande ideologin; "the voortrekkers" (pionjärerna) har blivit hjältar och inspiratörer; vad som här skett och sker ger ett perspektiv på sydafrikansk historia och på Sydafrika i dag.

*

Orden trek och voortrekkers har sedan gammalt en särskild prägel i Sydafrika. Den holländska bebyggelse som började vid Kap år 1652 utvidgades stadigt genom att nybyggare på egen hand, ofta i strid mot myndigheternas förskrifter, gav sig ut för att finna ny mark, handlingsfrihet och ekonomisk säkerhet. Det stora uttåget — 1835 och de följande åren — betingades av skiftande och omstridde orsaker. Man var missnöjd med de styrande, inte minst sedan omkring sekelskiftet överheten blivit engelsk i stället för holländsk, och särskilt över de många förmåner som begränsade utnyttjandet av och tillbakaträngandet av de svarta; förbudet mot slaveri, som genomfördes år 1834, var ett väsentligt motiv. I större och mindre grupper körde jordbrukare och framför allt boskapsägare I norra och nordöstra Kapkolonin mot norr, mot de glest bebodda områden som genare blev Oranjefristaten och Transvaal. Av en befolkning på omkring 65.000 vita — vertill kom 40.000 nyss frigivna slavar och 45.000 av blandras — utvandrade 14.000 under årtiondet efter 1835; de viktigaste utvandraråren 1836—1840 var antalet voortrekkers omkring 6.000. Voortrekkers var i regel välbärgade, ofta f. d. slavägare; på några få undantag när var de boer och fientliga mot de i Kapkolonin politiskt och i allt högre grad även kommersiellt härskande engelsmännen.

I åtskillnad mot den amerikanska utflyttningen väster ut vid ungefär samma tid var det stora uttåget av kollektiv format. Här gällde det tusenden, i Amerika hundratusenden och miljoner. Från Illinois och Missouri till Oregon och Kalifornien var det 500—700 mil, från norra Kapkolonin till norra Transvaal 100 mil. Infödingarna var i båda fallen fientliga och lätta att besegra. Zulukonungen Chakas härjningståg hade utrotat befolkningen inom stora delar av de områden som boerna kom fram till; i än mindre grad än de amerikanska indianerna hade de svarta i Sydafrika eldvapen. Strapatserna, farorna och döden var dock tillräckligt stora för att göra uttåget till en legend av äventyr och segrar. Några händelser blev härvid bestämmande; främst zulukungen Dingaans förräderiska mord på boerledaren Pieter Retief och 60 följeslagare, de därefter följande överfallen på en rad boernybyggen med flera hundra personers befolkning samt den hämnande segern vid Blood River. De känslor mot infödingar och engelsmän som drivit fram uttåget stärktes av de svartas förräderi och undertryckande liksom av engelsmännens intervention på en viktig punkt, Natal, som boerna redan trodde sig ha erövrat och där de anlagt en trevligstad som namngavs efter två ledare (Pietermaritzburg), annekterades efter några skärmytslingar av den engelska kronan; boerna avskars från havet.

Voortrekkers kände sig som bärare av en "vit, kristlig kultur", men det folk de kom från hade i stort sett stått vid sidan av europeisk debatt och fråga, utanför den reformerta kyrkan med dess starka traditionalism, inte någon intellektuell elit. De amerikanska och franska revolutionerna hade gått denna lilla folkspillra förbi. Alla uppgifter tyder på att "magnapat någon annan bok än bibeln medförde på de oxvagnar som bröt sönder till det stora uttåget. Bibeln var därför utgångspunkten för den ideologi som utformades till stöd för utvandringen och erövringen: teorietiserandet med hänvisningar till Gamla Testamentets historier blev lätt ett redskap för förhävelsen. Kampen och segern blev bevis för att styrket var rättfärdigt, härdheten ett villkor för framgångens välsignelse. En herrefolksideologi blommade fritt inom denna lilla grupp av utvandrare från det onda och besegrare av det underlägsna.

Oxvagnen över Drakbergen (i modern sydafrikansk framställning).

En utmärkt undersökning av voortrekkers politik mot de svarta (Agar Hamiltons "The Native Policy of the Voortrekkers") klarlägger på punkt efter punkt likheterna mellan då och nu. Man införde en lärlingslott för barn och ungdom och en skatt i form av arbetsplikt för de vuxna, som i realiteten innebar ett slags slaveri för delar av befolkningen; totalt slaveri omöjliggjordes genom ett avtal med England. Behovet av arbetskraft — kroppsarbete för vita var av gammalt något ovärdigt — kom i konflikt med önskan att avskilja de svarta till särskilda områden. Infödingarna fick inte inneha vapen, men måste inneha pass som visade att de hade anställning och var inte i hederlig användare. Klagomålen från missionärer och engelska resenärer över behandlingen av de svarta — ofta utan tvivel överdrivna — vickte samma ränsri som i dag debatterna inom Förenta nationerna.

*

Efter många konflikter med England och skilda infödingstämmar samt främför allt mellan boerledare och deras följen framträdde de båda republikerna Oranjefristaten och Transvaal (den sydafrikanska republiken) som några lunda solida och praktiskt taget oavhängiga stater. De bildade till världens mest utformade jordbrukssamhällen: den typiske boern var ägare av en gård på tusentals hektar, med jordbruk och väldiga boskapshjordar skötta av svarta underlydande. Statsväsendet var svagt i dessa samhällen av vitt spridda, självständiga och stolta egendomsherrar. Men den statsstyrelse som fanns hade, särskilt i Transvaal, inslag av cæsaristisk "demokrati": presidenten valdes av folket, hade stor makt och blev, främst under Paul Krügers långa presidentur (1883—1901 i Transvaal), ledare och härskare. Självfallet hade de svarta ingi som helst politiska rättigheter; i Transvaals författning av år 1858 hette det att "folket omkar inte tillåta jämlikhet mellan landets färgade och vita invånare vare sig i kyrka eller stat".

På 1850-talet försöpädde en talare i Kapkolonins parlament att de fria republikerna en gång skulle erövra de båda till England hörande kustområdena, Kapkolonin och Natal. De följande årtiondena gjorde inte profetian sannolik. Skilda försök att bilda en sydafrikansk federation misslyckades. Boerrepublikernas planer på att förvärva en väg till havet sieg fel. Deras möjlighet till utvidgning norr ut stoppades då England, delvis under påtryckningar från Rhodesia. På alla håll var Oranjefristaten och Transvaal omgivna av brittiska besittningar; endast i öster fanns en gräns m.d ett landområde i en annan stats ägo, Portugisiska Ostafrika. Då guldfyndigheterna i södra Transvaal upptäcktes och tiotusentals utlänningar, främst engelsmän, bosatte sig i Johannesburg och Randområdet såg det ut som om voortrekkerrepublikerna genom en fredlig penetration skulle möta samma öde som Kapkolonin och Natal.

Till en början blev dock resultatet av denna infiltration ett helt annat. Transvaal blev en rik i stället för en fattig stat, det kunde skaffa sig en stark militärmakt med de pengar som de hårt beskattade "utlanders" betalade för sina inkomster på guldfälten; England hade rivaler i Europa (främst Tyskland) började i boerstaterna se ett användbart vapen. Då "Jamesons raid" — det av Joseph Chamberlain och Cecil Rf sponsrade "privata" infallet i Transvaal från Bechuanaland vid årsskiftet 1895—96 — blev ett fiasko skickade den tyske keisaren till president Krüger ett telegram som inte gärna kunde fattas annat än som ett löfte om hjälp mot ett engelskt angrepp.

Boerkriget 1899—1902 kan betraktas som en hänsynslös imperialistisk aktion från engelsk sida. Men det kan också ses som inskränkt republikanska försök att bli herrar i Sydafrika genom erövring av Kapkolonin och Natal. Boerna angrep, de var mitt en bärgan starkt övelägsna de engelska försvararna, de räknade på att besätta större delen av det brittiska Sydafrika innan England hann sända tillräckliga undsättningar, de hoppades på en europeisk intervention -not det isolerade England. England segrade, och det är Englands planer som historieskrivningen skjutit i förgrunden.

Då Sydafrikanska unionen bildades år 1910 med full självstyrelse för de fyra till en stat sammanslutna provinserna — de två engelska kolonierna och de två boerländerna — blev basen för den politiska maktkampen i grund förändrad: partier, propaganda och val i stället för stater, fördrag och krig. I den kampen har boerna segrat: inte bara så att de fått majoritet, utan främst så att de "äkta" boeridéerna, voortrekkers idéer, blivit de härskande i Sydafrika. Voortrekkers har, skriver deras främste skildrare, historikern Eric Walker, erövrat det gamla brittiska Sydafrika, och därmed har voortrekkers förvandlats till inspiratörer och bärare av ett nationellt patos; man talar nu om voortrekkers med samma vördnad som de talade om sina föregångare, det judiska egendomsfolket.

Hur har det gått till? Vilka idéer är det fråga om? Varför beröver nationalistpartiet voortrekkerlegenden?

HERBERT TINGSTEN

DAGENS NYHETER

utkommer inte nyårsdagen

fredagen den 1 januari.

LÄSA PÅ MÅFÅ

DET ÄR SKÖNT att läsa på måfå, ett nöje som jag alltför sällan unnar mig. Som recensent och bokförfattare läser jag med ett bestämt mål för ögonen, och medan jag läser arbetar min hjärna för att finna formuleringar. Halvfärdiga satser surrar som arga bin i mitt huvud, och omdömenena lägger försäs för varandra. När jag får läsa utan bieavsikter, utan att behöva tycka någonting, känner jag mig som en jägare som följt ett spår hela dagen och sedan glömmer hela saken och sätter sig ned i en glänta och tittar på gräset och lyssnar till suset i träden.

Det är en av nackdelarna med att leva som skribent att man dagligen tvingas uttyttia det man uppliever och det man läser. Man slår inte bara bokkatalogt utan också sinnebildligt igen boken. För den andliga atmosfären betyder det mycket att det finns människor som läser och forskar utan att redovisa resultat offentligt. Hos dessa mångläsare förblir allt aktuellt. Hos dem är ingen ved förkolnad, ingen bok stängd och ingen tanke gravlagd i en vacker formulering. De tjänstgör i sin vänkrets som minnescentraler och, impulsgivare, som Strix Mesterkon gjorde det på trettialet i den författargrupp som Karin Boye och Gunnar Ekelöf tillhörde. De är sina kretsar, och både för i världen litterära salonger. De läser alla diktverk i manuskript, de skriver över med böguliga kronor på till Bilda och bekostar tryckningen av Joyces "Ulysses". De är de borttappade länkarna i litteraturhistorien, ty det är genom dem som de litterära influenserna förmedlas. De kunde förklara varför diktare ständigt förtrycker och till den olärda hopens förtjusning stiger fram och förklarar sig aldrig ha läst den eller den bokens som vetenskapen funnit tydliga spår av i deras produktion. Det är de trogna mångläsarnas prat som givit resultat.

*

Jag skulle med tårade ögon kunna ägna mig ännu en stund åt att hylla denne idealläsare, om jag inte samtidigt tvingades att tänka på hans tvillingbroder, läsaren som aldrig varit vara specialist på varje område som hans vänner upptar till behandling i böcker eller artiklar, mannen som själv aldrig vågar sig ut på tal is, men omges av ett hemlighetsfullt rykte, vinkande en skrivbordsälder proppfulla med otryckta men geniala avhandlingar. Självkritikten lyser som en helgonglorie över hans huvud och sänder ut varningssignaler till alla de halvlärda idioter och snabbskrivare vilka sätter sig ned vid sin maskin eller fattar sin reservoarpenna utan att ha ägnat det ämne de skall behandla minst ett halvt liv. Denne man är också en lyssnartalang, men han tystnar redan för att finna luckorna i de offentliga aporrnas framställning. På dem slår han ned som en örn på sitt byte. Läser han en bok om Harry Martinson antyder han finkänsligt att under de år han själv lägnade denne diktare sitt studium hade han redan under de första månaderna nått fram till bokens resultat, vilka han ironiskt lämnade åt berömmer, men att han senare funnit att till en djupare insikt om den Martinsonska dikteras visen kan endast den komma som grundligt lärt sig kinesiska och att det är på den vägen han själv för närvarande håller på att trängs sig fram. För att undvika att kolliderа med denne bokslukare och lärdomsatlet, vilken aldrig lyfter några tyngder annat än i sin kammares avskildhet, men alltid har den liggande bredvid

Suckdorff, Henrik, m. fru.
Suckdorff, Herman, m. familj.
Svensson, G. A., Bygginstare.

Tengberg, M., Jur. kand. o. J. m.lic.
Tesch, T. Ån., Bergsing. o. Fru.

Urban, Sirri o. Gust., Direktör.

Wenner-Gren, Axel o. Margareta.
Wennerström, Nils, Grosth. m. familj.
Wennsten, Elof C., Dir. m. familj.
Wernström, Bengt, Familjen.
Wirström, Curt, Generalkonsul.
Wulffson, Elin, Fru, Observ.-g. 2 A.

Österberg, Albert, Hornsgat. 72.

GOTT NYTT ÅR

Förmedlat genom Föreningen för Välgörenhetens Ordnande (F. V. O.) Postgiron 90 04 83

önskas släkt, vänner och kundkrets av:

PRIVATPERSONER

Adamsson, Sölve, Disp.
Anderson, Gustaf, Grosshandl. o. Fru.
Axén, Gustaf, Grosshandl. o. Fru.

Backelin, Gustaf, Tandläkare.
Bergström, Nils, Köpmästare.
Billsten, Erik, Direktör.
Blendow, Fritz, Järnhandl. o. Fru.
Blomkvist, Stig H., Skeppsredarfirm.
Blomquist, Åke, Herr o. Fru.
Bolin, W. A., Hovjuvelerare.

Cornell, Emil, Direktör och Fru.

FIRMOR

A.B.A. AB. Affärssystem.
A.B.C. Skrivbyrå, Drottning. 19.
AB. Beskow & Co., Högbergsg. 30.
AB Björklund & Vedin.
AB Expressen Fenix.
AB Fauna, Norrlandsgat. 22.
AB Fructus Fabriker.
AB Hammarbyverken, Sthlm 35.
AB Hans Lehman & Co.
AB Hermin Stenberg, Södermm.-g. 45.
AB Högbergs Tryckeri.
AB John Enequist Kolimport.
AB Kinnekulles Gummiverkstad.
AB Sev. Dahlgren & Co.
AB Thors Express, Artillerig. 25.
ABO-textil, Kärrtorp & Gröndal.
Ahlgren, Stina, Handarbetsaffär.
Ahlström, Otto, Optiker.
Ahnström, N., Papperv., Hantv.-g. 8
Ahlmnsson, A., Försäkringsbyrå AB.
Alexandra Hotel.
Alm, Theodor, St. Nygatan 5.
Almqvist, AB Erik H., Grevm.g. 5.
Altermans Bokhandel AB.
Alvan Färghandel, Kullgat. 2.
Andéhns Porslinsdagningsateller.
Anderberg, L. J. AB., Apelbergsg. 56
Andrén & Jansson Möbelf., Ringv.135
Antia Damfrisörings AB.
A. O. Andersson Radio, Hantv.g. 42.
Annas hush.-skola, Rödabergsg. 11.
Annas Kappaffär, Upplandsg. 47.
Armerad Betong AB.
Aromatic, AB.
Arvallius AB, Arne, Banérg. 42.
Atelje Special, Malmskillnadsg. 23.
Atelje Thorell, St Eriksgat. 74.
Atlantic-Ur.
Atlas Express, A. Björing, Gästr. 7
Attertsens, Smålandsgatan 10.
Automatiski Brandalarm AB.

B. P. Hembag, AB, Uppl.-g. 56.
Baltic Hotel, Drottningatan 22.
Barnvagnsfabriken, Drottnh.väg. 19-21
Bastmans Jakt, Sport, Fiske.
Berg, Erik, Plåtsl., Rörinkrykeg. 62.
Berg AB, Ernst S., Kungsgatan 3.
Berga Buffé & Konditorier.
Oscar Bergs Hovkonditori.
Bergbs Reklamtjänstservice, Reg.g. 19-21.
Berggren, Aug. & Son. AB.
Berggrens Rörledningsaffär, AB.
Bergne, Potriatstudio, Hovfotogr.
Berkel AB, Kungsgatan 72.
Bernstrand & Co. AB E., Skeppsbr.16
Bicé, Bageri, St Eriksgat. 109.
Billbergs Bokhandel.
Birnstock & Reuter, A.Ingh.-g. 9 A.
Björklund & Co, AB, Rudolph.
Blad & Löfstedt, Fotolab., Norrl.g.13
Blomberg, H., Järnaff., Biblioteksg. 1.
Bredenberg & Co. AB.
Brodmans, Storg. 4, 10 o. 12:an
Brodo El. install.aff., Köpenang. 15.
Bromander & Co., F. R., Möbelaffär
Bruce AB, Joh.
Brunkebergsmagasinet, AB.

Carlberg, AB Christer, Banklirfa.
Carlbom, Folke, Herr & Damkonf.
Carlsson Zimmerfirma, Bergvard.
Carlströms Nysilverfabr., AB, C. R.
Cärnerlods Möbler AB.
Cederlöf, AB Eric, Humleg.-gat. 12.
Chic, Sundh. Cherie, Sthlm, Modes.
Cleaner Kem. Tvätt & Färgning.
Colonia Pils & Viltskinslager, F:a.
Conneer Pofzkalk, AB, Reg.g. 77.
Continental Herrekiper., Odeng. 34.
Contractor, Byggnads AB.

Dahl & Son AB, J., Mek. verkstad.
Dalarö-Bageriet, Sibyllegatan 16.
Degens Konditori, Tvättenstalt.
Desale, J. A., AB.
Djurgårdshamnens Wärdshus.
Dominicus Ester, Firma.
Drott Bageri, Drottn.h.väg. 74.
Druvan, Restaurang AB.
Dufva, A. G., AB.

Edenberg, O., AB, Ad. Fr. kyrkog. 7.
Ekström AB, Mönh., Kungsträdg.
Ekström & Larssons AB, Valh.-v. 3.
Elektrims Kopieringsanst., Upplandsg.
El. AB Holm & Co., G. Wahlström.
Elektriska AB John Ostermin.
Elektriska 44:an, Nybrogatan 44.
Elektrotek, Sv. Försäljnings AB.
ELFO ab.
Elfström Axel-R., Boktryckeri AB.
Elgers Bokhandels AB, Hj.
Elmér Bröd, Körun. & Damskr.
Emqvist, Holme & Co, AB.
Engelbrekts Express, Ostersmalmsg. 1.
Engström, Hannagatan 10.
Engströms Möbler, Regeringsg. 69.
Engvall & Co, Arvid Johansson.
Engvall & Ströhle, AB.
Engvalls Möbellager, Västmannag. 5
Engvalls Möbler, Bo, Hantv.-g. 11.
Enskedebiogr, Tyfa Fredriksson.
Ericsson, J., Möbl.-aff., Vallhg. 36.
Eriksson & Konstruktionsbyrå, Helge.
Erlandssons Järnaff., Fleminag. 17.
Esaige Angvärt AB.
eva-magasinet, Biblioteksgatan 11, -

Femina, Mode & Textilhjoila AB.
Feina, Handels AB.
Fernqvists AB, Kungsgatan 62.
Feyerlings Järnhandel, AB.
Flatow, H., Hovblomsterhandel.
Fogelström, F., AB.
Folkets Hus-Biografens, Sundbyberg.
Forsberg & Co., David.
Fredells Trävaror AB, Värtan.
Fredrikssons Träv., AB, Roslagsg. 81.
Frisksportestrauranger.
Fritzes Kgl. Hovbokhandel, C. E.
Fruktcentralens Butiker AB.
Frukt-Tjänst, Vasagatan 25.
Fundbyrå, Försäkringsbranschen.
Förenade Bilreparat., G. Holgersson.
Förenade Kontorsmaskiner.

Gahms Försäljnings AB, G.
Gardin-Magasinet, Svavvägen 25-27.
Gewaria Skand. Generalagentur.
Gotlandsbageriet, Hälsingegatan 2.
Greiff, Svenska Maskin AB.
Grevmagni-Car., F & G., Grafenstein
Groll, AB, L., Jerntorget.
Grubbens & Co, AB.
Grutes Färghandel.
Gulling, Lunds Trovil, AB.
Gründahls Mek. Verkst., Fred.
Guldkronan, Alice Wegelius.
Gullbergs, Gustavsons Skinnhuggeri, AB, Horsng. 89.
Gunnebo, Marg. o. Rob. Evenmark.
Gylling & Co., AB, Centrum-Radio.
Göta Glasmagasin AB, Hornsg. 37.
Götas Specialaff., Råsunda, Sundbyb.

H.-T.-Bageriet, Humlegårdsgatan 25.
Hald & Co, AB, Skeppsbron 36.
Halmstads Järnvaru AB., Stockholm.
Handels AB Oscar Jansson.
Hansson & Bruce AB, Bokhandel.
Hansson & Skoog AB, Drottn.-g. 67.
Hansson & Co, AB, Sven.
Harly, Saxo, Damfris, Mästers.-g. 1.
Hasses Kappaffär.
Hasselgrent Mälerifirma, G. Olsson.
Hedberg AB, Axel.
Hedengrens Bokhandel.
Hedlunds Bilskola, Hälsingeg. 60.
Hellberg, Einar Manuf., Rörst.-g. 25.
Hellberg & Sundqvist, AB.
Henkelmatic AB, Norrlandsg. 19.
Henriksssons Brandredskap AB.
Hermelin, AB, Olof.
Hettmans Bageri.
Hindersons Garnaffär.
Hirsche Pianomag., T. Cedergren.
Hollywood Herrkläder.
Holm, Franz, Hovjuvelerare.
Holm & Hallgren, Hovjuvelerare.
Holmens Trävaru AB, Fleminag. 4.
Horwitz, Gustaf AB.
Hotel Regina, Eski Kölberg
Hultberg AB, Konstbandel, Chaes.
Hultén & Ekström, AB.
Husbondens Röst Skand. Gram. AB
"Hushållsskolan Margareta".
Hushållsskolan Thyra, Drottning. 53.
Husmödrarnas Kaffeinkop, Bergsg. 3.
Hutfeldt, Elisabeth, Sv. Parfymmag.

Ideals Mek. Verkst, AB, Stockholm.
Idrottsmagasinet.
Ingenjörsfirm. Ragnar Carlstedt Eftr.
Ivebageriet, Gerda Westerberg.

Jacobi, F. A. W., Firma.
Japan, Rest. Salon.
Jiik Damfrisering, Odengatan 43.
Johansson, Axel, H. A. B., Reg.-g. 99
G. R. Johansson AB, N. & R. Berzwall.
Johansson & Co, AB, J.-L.
Johnsén, AB, Wilhelm.
Justitias Inkasso- & Jur. Byrå AB.
Jämh.& Hellbergs El. AB.
Jönsson & Co. A., Timmerm.-g. 47.
Jörns Möbelaffär, AB.

Kafé Norman, Vallahlav. 155.
Kaffeplantan, Drottn.g. o. St Eriksg.
Kantex, AB, Charles Kahn.
Karlsplans Järnaffär, H. Genborn.
Carlsson, Nest., Chark., Sundyberg.
Karlsson, Th., Herr- o. Damsrädd.
Kasmir, J. o. O., Guldsmeds AB.
Katarina Bilverkst., Södermm.-g. 41 B.
Katarina Express, Asögatan 130.
Kemiska fabr. Effekto, Box 20080.
Keramik, Export & Import AB.
Kina-Magasinet, B. Jarlsg. 13.
Kinocentralen, AB.
Kjellsons Konfektori, B. Jarlsg. 36.
Kjäll & Co, Otto, Livsmedla.
Klint, Bertil och Gunnar.
Klädesmagasinet å Söder, Götg. 40.
Konditori Kupolen.
Kond. Linpströms o. Aveeyen.
Konditori Ogo AB.
Konditori Palma.
Konstnärernas Ramaff., AB.
Konsumentinformen, Sthlm m. omn.
Kontors- & Handelsanst. Fören.
Kortegasts Dekorationsbyrå, E.
Kreuger & Toll, Fastighets AB.
Kungsh. Expr & Speditions AB.
Kungsholmens Bokaffär.
Kåberg C. A., Tap.-aff., J. V. Modin AB.
Källhagens Wärdshus.

L. M. Livsmedel, Värtavägen 23.
La Vogue, O. Gustafsson.
Lagerlöf & Persson.
Laurins Söner, C. F., Uraffär.
Lavy AB, Felix.
Lejz & Hansson AB.
Lenstrand, L. F., F:a, Yngl.ingg. 3.
Lidingö Trävaru A, Andersson & Son
A. J. Lilja o. Co. Centralskalhall. 19.
Lindbloms Rörledningsaff., Bröderna
Lindén & Magnusson, Osterm.-g. 65.
Lindqvist A., Lax- & Silaffär.
Lindqvist, Gösta, Hovfotograf.
Livsmedelsaffären Framåt.
Ljungman, Ljungman.
Lundh, Carl M., F:a, Perukmakare.
Lundell & Zetterberg, AB.
Lundgrens Järnaff., A., Karlav. 69
Lundholms Pianomagasin AB.
Lundqvist, AB, Axel.
Löfgren, John V. & Co., AB

Magaliff AB, S.
Magnusson AB, Aug.
Maison Pierre, Grevgatan 39.
Malms Konditori, AB, Ringv. 147.
Mattor & Gardiner AB.
Mattsson, Bröderna, Renstiernsg. 12.
Mattssons Band, F:a, Kungsg. 19.
Melanders, Jan Wiking, Hantv.-g. 2.
Melanders Konditori, Hantv.-g. 47.
Mimosa Blomsterh., Norrlandsg. 3.
Mobrand & Eberhardt, AB.
Mode-Form, Konfektions, AB.
Molandér & Son, Ingenjörsfirma, 13.
Molvidson AB, M., Antikvitetshand.
Morris, Rörledningar AB.
Morris, AB, Hammgatan 14.
Mälardalens Tvättanstalt AB.
Möbelbörsen, St Eriksgatan 20.
Möbelkultur, Firma, Artillerigatan 1.
Möller & Co, AB, Asögatan 142.

Namit, AB.
National Kassa Register, AB.
Naumburg & Co, F., AB.
Nees Meier, AB.
Nilson AB, Ernst, Volvo.
Nilssons Verkstäder, Birger.
Norberg, Lisa, Box-aff., Herr.-g. 19.
Nordbergs Vagnfabrik AB, Gustaf.
Nording, Antoinette W., AB.
Nordisk Konst, Kungsgatan 7.
Nordisk Maskin. & Motorindustri.
Nordiska Fjäderfabriken AB.
Nordiska Kaffebol., Sibyllieg. 35.
Nordiska Kompaniet AB.
Nordiska Kravattfabriken AB.
Nordiska Kristallmag., Kungsg. 9.
Nordiska Mineralvattenfabriker, AB.
Nordis Maskinaffär, AB, Oscar J.
Nordström & Son, AB.
Normalbröd, AB.
Normans Bosättningsaffär, AB.
Norrmalms Elektriska Affär.
Nya Jute Industri AB.
Nässil Erik, AB.

Ohlcén & Nilsson Aktiebolag.
Olsén, Julius, Lilogr. Anstalt.
Ohlsson, Arvid, Bageriet.
Lorentz Olsson, Damfris., Kungsg.
Olsson & Rosenlunds AB.
Ohlssons Tekniska Fabrik AB, Joh.
Ohlssons Pianomag., AB, J. Ludv.
Orientaliska Mattimp. AB, S. Karimo
Orion Fabr. & Försäljnings AB.
Orres Svetsingar, Folkungag. 139.
Osterman Hans, AB.

P. B., Källaren, La Nygatan 18.
Palmgren, Joh., AB, Kgl Hovsadelm.
Palmgren, AB, C. O., Lumtm.-g. 79.
Palmqvist, A., Pälsmakare, Hantv.-g. 13
Palmquist, AB, Artillerig. 69.
Parfymeri Asta, AB.
Paulsons Rest., Löwenbrin.
Peges Livsmedel, Solna, Sundbyberg.
Pejers Konfektions AB, Hägersten.
Perfekt-Skl., AB, Drottningatan 30.
Persson, Bröd, Skins- & Pälsv, AB.
Petersson, A. W., Kommanditbolag.
Petersson & Mentzing, Möbelaffär.
Pettersons Bokind., AB, Victor.
Philipsons Automobil AB.
Piperska Muren, Nya AB.
Pyrobefintl. Herrafiärer, Sthlm.
Pyttekvists Herrkläder.

Quick, Restaurant.
Quist & Larsson Aktiebolag.

Real, AB, Jakobsgatan 19.
Reform, Handelsfirman.
Regnkappfabr., AB, Brünnk.-g. 165.
Regnkonfektions AB.
Reinhardt, M. o. B. Foto Bergne.
Remington Rand AB.
Rengör, Aktiebolaget, Björngårdsg. 3.
Rex, Konfektions AB, Regeringsg. 30
Ridestams Akeri & Rimh.
Rietz' Papfers-AB, Kungsg. 18.
Ringcentralen i Stockholm AB.
Ringdahls Elektriska AB.
Ringström, N. P., AB, Glasmästeri.
Rinkeby Bageri.
Rising, C. G., Aktiebolag.
Ri-Teatrarna, AB, Kungsg. 17.
Ritrfers Damfris., Bli Bodarna.
Robo, AB, Birger Jarlsgatan 25,
Roos Strumpor.
Rubensson & Co, AB.
Rudolfs Verkstäder, Slussen.
Rydholms Herrafiärer, Sthlm.
Ryterkvists Herrkläder.

San Remo Blomsterhandel.
Sandahls Pälsv.-aff., Humleg.-g. 17.
Sandbloms & Sohne, Ing.-Fa AB.
Sandin, Bröderna Bilservice.
Sandin, C. G., AB, Regeringsg. 54.
Sandstedts Trävaru AB, Axel.
Sandström, Göta, Syst., Norrt.-g. 29.
Sandvikstad Stockholm AB.
St Görans Express.
Scandinavian Airlines System.
Silver & Stål AB, Aspudden.
Slöjdens Bokhandel, Bröderna AB.
Sjöberg & Son AB, Drottningg. 6.
Sjöbergs, Tomtebogatan 15.
Sjögren, Axel, Tekn. Fabrik.
Sjögren, P. A., AB.
Sjöholms Bageri, Gustav.
Skalin, Emil N., Hamngatan 7—9
Ske-City, AB, Drottningatan 42.
Skoglunds Bokf., AB, Fleminag. 21.
"Skånskan", Pollhemsgatan 15.
Sofia Glasmästeri, J. Söllander.
Soliditet, AB.
Sonnys, A. Lindin, Hamngatan 18.
Specials Väskor, Sveav. 39 o. 86.
Sporres Radio, Gilbert, Kungsg. 12
Spångbergs AB, Gunnar.
Standards Hörna, AB.
Sune Stärrin AB, Järnaffär.
Stens Herrkläder, Odeng. 106.
Stockhaus & Co. AB.
Stockholms Bageri AB.
Stockholms Flaggfabrik AB.
Stockholms Fysikaliska Kuranstalt.
Stockholms Garaget, AB.
Sthlms Ink.-byrå AB, Kungsg. 16.
Sthlms Läns o. Stads Hemslöjdsför.
Sthlms Pantförsälin., Mäkart. 17.
Stockholms Stads Brandstodsbolag.
Stockholms Akeri AB.
Stockholms Agg AB, Österlägg. 26.
Sture-Kakten, Riddargatan 1 o. 4.
Sällquist, Emil, F:a, St. Essingen.
Sundbergs Damfrisering.
Sundin, J., AB, Lummakarg. 82—84.
Sundströ.m Boktr., Hj., Tunnelg. 19.
Svaalond, Axel, AB.
Svanson, S., Socialarfabrik.
Svedbergs, Normalmstorg 4.
Svensk-Eng. Skrädd., Drottningg. 64.
Svensk Skyltkonst AB.
Svenska Damkläder, Hornsg. 37.
Sv. Pianofabr., AB, Vasag. 23—25.
Sv. Pressbyrån AB, Sthlm.
Svenska Total Aktiebolaget.
Svenska Varuhuset.
Svensson, Fribiol, Firma.
Sveriges Folkbiografer AB.
Systrarna Westin, Upplandsg. 31.
Södermalms Nya Trävaru AB.
Södermalms Akeri & Expr.-fa n. p. a.
Söderman, David, AB, Drottningg.
Södervulk, AB, Folkungag. 130.
Södra Varumagasinet, Liberg, S. A.
Sörgenfrei AB, Helge, Stockholm.
Sörman AB, John.

Tapetkompaniet, Malmtorgsgatan 5,
Taxi Trafikförening.
Terastano Konstsalong.
Thörnblom Elektr. AB, Scheleg. 4.
Tjänste-Syman-Laff.-aff., Repslagarg.
Trycket AB, Dahlberg & Co.
Trädaffärskrien, Vintahuset.
Tössebageriet, Helga Södermark.

Unander AB, Elnar.
Unionbolagen.
Universal, Kostnetsfirmen.
Upplandsskjulen, AB.

Wahl AB, Ivar, Kungsgat. 60.
Damkonfektion och yttertrikå.
Wahlquist Färgh., Ringv. 141.
Wall, AB, John.
Vass, Affärs- & Juridiska Byrå.
Wass Järnaffär, Rörstrandsgatan 6.
Wassa Spisbröderfabrik AB.
Vass-Teatern.
Weiiser, Alex, Järnaff., Storeg. 52.
Wella AB, Nora Kungsgatan.
Wennerströms på Drottningatan.
Versalefabriken.
Westerlins Akeri AB, D. E.
Westerberg, E., Kappaff., Götg. 37.
Westerberg, Ernst, Boktryckeri, AB.
Westmen, Gustaf, Trävaru AB.
Vete-Katten AB, Kl. N. Kyrkog. 26.
Wetterlind AB, Josef.
Wetterströms Typer, St Eriksg. 42.
Wiberg & Co, Kläderh. AB, C.
Victors Skomagasin AB.
Widforss Vapen- & Sportaffär.
Wichmans & Co, AB.
Wigart & Co, AB, Ludvig.
Wiklund, O. Leo, Möbleringsaffär.
"Wingvist Tapeter".
Wingqvist, Oscar, Fågelhandel.
Wirn, AB, Ynglingagatan 17.
Wirströms Kond., St. Nygatan 13.
Wittex Kemikalier.
Vivels AB, Konditori.
Vohra Försäljnings AB.
Wulff & Co, Stockholmskontor AB.
Väskfabriken AB.
Väsktillverkaret Svea, Kungsg. 53.

Zachrisson, AB, J. E.

Åhlén & Holm AB, Ringv. 100.
Ahs Express, Norrtullsgatan 22.
Åkerdahl, M. F., Bokbinderi.
Åkerholms AB.
Åmell, AB, Konst. & Antikvitetsh.
Arets Färghandel, Ringv. 84—90.
Aström & Co., Metallfabrik.

Öhmansappaer, AB, V. Trädg.-g. 11 B
Österberg, AB Hugo.
Östergötlens Bageri-Kond., J. Norén.
Östermalms Ilexpress AB, Tyskbag.-g.
Östgren, Aug., AB, La Nygatan 21.

Behållningen tillfaller sjuka, konvalescenter och äldringar i behov av ekonomiskt stöd.

© Tingstensamlingen Publicerad med tillåtelse av Dagens Nyheter AB.